

Α. Τσεχώφ

Έφ'ετος έκλεισαν 80 χρόνια από τότε πού ὁ Ἄντων Πάβλοβιτς Τσεχώφ ἔγραψε τόν "Γλάρο", τό ἔργο πού ἀνοίγε οὐσιαστικά μιὰ νέα θελίδα στήν ἱστορία τῆς δραματουργίας. Μέ τόν "Γλάρο", πού πρωτοανέβασε τό θέατρο Τέχνης τῆς Μόσχας δυό χρόνια πρὸ ὕστερα, ὁ Τσεχώφ ἐγκατέλειπε τίς συνταγές τῶν προηγούμενων δραματουργῶν καί περνοῦσε ἀπό τόν ἕνα κεντρικό ἥρωα στήν ομάδα ἡρώων.

Ἡ ἐποχή τοῦ Α.Τ. εἶναι ἡ ἐποχή τοῦ δεύτερου ἡμῖσι τοῦ περασμένου αἰῶνα (1860-1904).

Ἦταν τότε ^{ἡ Ρωσία} μιὰ ^{μερική} ἀπέραντη φυλακή τῶν λαῶν. Ὁ ἀπολυταρχισμός τῶν τσαρῶν βάραινε σάν βραχνᾶς. Ἡ καινούρια τάξη τῶν ἀστῶν, πού ἔπρεπε νομοτελείαιά νά πάρει τή θέση τῶν τσιφλιναδῶν καί τῶν ἀριστοκρατῶν καί νά δώσει καινούριο πνεῦμα στήν ἀποτελεσματικὴ ζωὴ τῆς ἀχανοῦς χώρας πρόσδεσε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τόν προορισμό της συνθηκολογώντας μέ τὴν φεουδαρχία. Ἔτσι τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς χώρας - γῆ, δημοκρατικὲς ἐλευθερίες - παρέμειναν ἄλυτα. Ἡ Ρωσία μετατρέπονταν σὲ κράτος ὅπου οἱ ἀντιθέσεις ἔπαιρναν δραματικὰ δξύτατο χαρακτήρα.

Μέσα σέ κείνες τίς συνθήκες τοῦ σκοταδισμού καί τῆς καταπίεσης, τό δημοκρατικὸ, ἀγωνιστικὸ πνεῦμα ἐκφράζονταν κατὰ κύριο λόγῳ μέσα στὸν χῶρο τοῦ πνεύματος. Τόν δεκατοέννατο αἰῶνα σημαδεύουν τὰ ὄντομα τέτοιων γιγάντων τῆς τέχνης ὅπως οἱ Μπελίνσκι, Χέρτσεν, Τσερνισιέφσκι, Ντομπρολιούμπωφ, Πούσκιν, Λέρμοντωφ, Ραντίσιεφ κᾶ.

Ἡ τέχνη καί ἡ αἰσθητικὴ σιέψη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχαν μετατραπῆ σὲ ὄπλο πούδινε τίς πιό σοβαρὲς πολιτικὲς μάχες.

Ὁ Α.Τ. εἶναι μέσα σ'αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα, πού κλήθηκε νά δημιουργήσῃ καί εἶναι ἀπ'αὐτοὺς τοὺς δασκάλους, πού ἀντλήσε τὰ μαθήματα του.

Μόνο, πού ὁ Α.Τ. βρίσκεται ἀκόμα πιό πέρα ἀπὸ τίς θέσεις τῶν δημοκρατῶν διανοουμένων γιατί καί ἡ ἐποχὴ του ἀρχίζει πιά νά γεννᾷ τίς καινούριες δυνάμεις, πού θά συντρίψουν καί τὴν τσαρική ἀπολυταρχία καί τὴν ἀστική ἀντίδραση. Στίς μέρες τοῦ Α.Τ. δημιουργοῦνται οἱ πρῶτες σοσιαλ-δημοκρατικὲς ὁμάδες, ἐμφανίζεται ὁ Λένιν καί τό νεαρό μαρξιστικὸ κίνημα κάνει τὰ πρῶτα του βήματα. Ἔστω κι'ὰν ὁ Α.Τ. δέν εἶχε ἐπαφή μέ τίς

μαρξιστινές ιδέες ~~και~~ εν τούτοις ὅλο του σχεδόν τό ἔργο συγκλίνει στό ἕνα καί καθοριστικό σημεῖο, ὅτι δηλαδή ἡ θύελλα ἐπέλαυνε γιά νά ξεπλύνει τόν πλανήτη ἀπό τήν βρωμιά.

"Ἔτσι περιγράφει ὁ Α.Τ. τήν τότε ζωή.

"Φοβόταν κανείς νά μιλήσει δυνατά, νά στείλει ἕνα γράμμα, νά συνάψει καινούριες γνωριμίες, νά διαβάσει, νά βοηθήσει, τοὺς δυστυχισμένους...."

Ἐπάρχουν δύο κυρίως περίοδοι στήν καλλιτεχνική δημιουργία τοῦ Α.Τ.

Ἡ πρώτη περίοδος εἶναι ἡ περίοδος τοῦ σατυρικοῦ διηγήματος, πού ἄρχισε μέ τήν δημοσίευση μικρῶν χιουμοριστικῶν πεζογραφημάτων σέ περιοδικά. Πολλοί στήν ἀρχή δέν ξεχώρισαν πίσω ἀπό τίς κωμικές ιστοριοῦλες, πού τίς ὑπόγραφε κάποιος Ἄντόσα Τσεχοντέ τόν αὐριανό μάστορα τοῦ διηγήματος.

Ἐν τούτοις δέν πέρασε καιρός καί μέσα ἀπό τά διηγήματα αὐτά ξεπρόβαλαν ~~κατακλιθεὶς~~ ^{χαρακτῆρες}, πού ἔγιναν σύμβολα. Ἀναπλάστηκαν τύποι ὀλοζώντανοι, τύποι πού ὄξυναν τήν παρατηρητικότητα τῶν ἀνθρώπων, τοὺς καλοῦσαν νά μισήσουν τήν ξεδιάντροπη αὐταρέσκεια, τήν παραφουσκωμένη ἡμιμάθεια, τήν κυνικότητα, τήν γραφειοκρατία.

Τό 1884 ὁ Α.Τ. εἶχε τελειώσει τήν Ἰατρική Σχολή, τῆς Μόσχας καί ἐγκατεστάθηκε στό Βα κρεσένσκι ὅπου διηύθυνε νοσοκομεῖο. Ἐκεῖ γνωρίστηκε ἀπό πιό κοντά καί μέ τή ζωή τῶν χωρικῶν.

Τότε ἀκριβῶς τό 1884, ὁ Α.Τ. ἀρχίζει νά καταπιάνεται καί μέ τό θέατρο.

Οἱ πρῶτες του προσπάθειες περιορίζονται στό μονόπραχτο.

Τό πρῶτο του μονόπραχτο "Στόν μεγάλο δρόμο" εἶναι ἕνα μωσαϊκό χαρακτηριστικῶν, ἀταίριαστων ἄς ἐπί τό πλεῖστο πού ἀνταμώνουν στό χάνι μιᾶς δημοσίας. Ἐπάρχουν ἐδῶ πολλές κωμικές πινελιές, ὑπάρχει ὅμως ταυτόχρονα καί ἕνα τόνος μελαγχολίας, δύο στοιχεῖα, πού συνυπάρχουν σ' ὅλα του τά ἔργα.

Τό επόμενο μονόπραχτο έχει τόν τίτλο τό "Τραγοῦδι τοῦ Κύνου". *Πρόκειται για*
~~Τήν~~ ~~ἱστορία~~ ἑνός κωμικοῦ, πού βλέπει τή ζωή του νά φεύγει.

Ἀκολουθοῦν τά κλασσικά του πιά "Ἀρκοῦδα", "Πρόταση γάμου", "Ἐπέ-
τειος", "Τραγωδός μέ τό στανιό".

Μόλις τό 1887 ὁ Α.Τ. ἀποπειρᾶται νά γράφει τρίπραχτο θεατρικό καί
ἡ ἐπιτυχία δέν ἦρθε μέ τήν πρώτη.

Ὁ πρῶτος του μέγας θρίαμβος ἔρχεται πό 1896 μέ τόν "Γλάρο".
Στό "Γλάρο" ὑπάρχουν τέσσερα κυρίως πρόσωπα - ἡ πετυχημένη ἠθοποιός
Ἀριάντινα, πού τήν βασανίζει ὁ φόβος πώς παραγέρασε, ὁ γυιός της ὁ
Τρέπλεφ, πού εἶναι προικισμένος λογοτέχνης ἀλλά πνίγεται κάτω ἀπό τή
σκιά τῆς προσωπικότητάς τῆς μητέρας του, ἕνας μυθιστοριογράφος ὁ Τριγιόριν,
πού ὅσο καί νά νάει τῆς μόδας ξέρει πώς τό ταλέντο του δέν εἶναι μεγάλο
καί ἡ Νίνα, ἡ καπέλα, ἡ γιομάτη ὄνειρα.

Κι' αὐτοί ὅμως οἱ τέσσερις δέν εἶναι ἀπομονωμένοι, συνδέονται ἄμεσα
καί φωτίζονται ἀπό ἄλλους κι' ὅλοι μαζιφτιάχνουν ἕνα ἁρμονικό σύνολο,
πού κυλά τήν ὑπόθεση σάν ἕνα μεγάλο βαθύ ποτάμι.

Στό ἔργο αὐτό ὑπάρχει μιά αὐτοκτονία, τοῦ γιοῦ, ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι
θλιβερή, ἀλλά ὄχι καί καταθλιπτική. Δέν εἶναι τραγωδία τό ἔργο, ἀπε-
νοντίας εἶναι διάχυτο τό γέλιο παντοῦ.

Ὁ Α.Τ. ἀναάλυψε, ὅτι τό κωμικό μπορεῖ νά δοθεῖ μέ μέσα, πού σέ
ἄλλους, θά μπορούσαν νά ὀδηγήσουν σέ τραγωδία.

Ὁ "Γλάρος" ἔχει ἕνα ἐντονο ποιητικό πέταγμα, εἶναι βαθυστόχαστο
ἔργο καί ~~καί~~ ~~πρό~~ ἐξαποστέλλει τό μήνυμα του ὅτι ~~ὁ κωμικός~~ ~~ἔχει~~ θριαμβεύει
μόνο ἐκεῖνος πού εἶναι ἕτοιμος γιά ἠρωϊκές πράξεις.

Ὁ Α.Τ. ἀναζητᾶ μέσα στήν δαρμένη ἀπό τοῦς ἀνέμους καθημερινή ζωή
τήν ὀμορφιά. Ταυτόχρονα ὅμως ἀναζητᾶ καί μιά φιλοσοφία θεμελιωμένη
στήν ἀκριβή γνώση τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητάς. Ψάχνει καί γιά ἕνα
ἥρωα ἱκανό νά περάσει ἀπό τά λόγια στήν πράξη καί τά ἔργα.

Τήν ἴδια σχεδόν περίοδο μέ τό "Γλάρο" ὁ Α.Τ. δίνει τό διήγημα τά
"Τρία χρόνια" ὅπου ὁ ἥρωας σέ μιά στιγμή προφητικά λέει:

" Πόσο πλούσια είναι η ζωή στη Ρωσία. Γίνομαι κάθε μέρα περισσότερο βέβαιος πώς βρισκόμαστε στις παραμονές τεραστίων γεγονότων και θάθελα να ζήσω άριστα για να πάρω μέρος σ' αυτά ".

Ύστερα από τό "Γλάρο" ακολουθεί τό δεύτερο τρίπραχτο θεατρικό του Α.Τ. "Ὁ Θεῖος Βάνια".

Κι' ἐδῶ ^η ἥρωες εἶναι ἀπλῶς ^{αἱ} ἄνθρωποι μέ τά βάσανα τους. Θέμα ἡ ὁμορφιά, πού ἐξαφανίζεται.

Δυό ἄνθρωποι ἀφιέρωσαν ὅλες τους τίς δυνάμεις γιά τήν εὐτυχία ἑνός τρίτου, τοῦ εἰδώλου τους, πού τελικά ἀποδεικνύεται ἀνάξιος.

Γιά τήν Α.Τ. μόνο ἡ δουλειά εἶναι πηγὴ ὁμορφιάς. Ἡ ὁμορφιά δέν εἶναι μιὰ ἀφηρημένη ἔννοια ἀλλά συνταυτίζεται ἀπόλυτα μέ τήν ἀλήθεια.

Ἀκολουθοῦν τό 1901 οἱ "Τρεῖς ἀδελφές" - τρεῖς ὑπέροχες γυναῖκες, πού χάνονται πλάθοντας ὄνειρα πού δέν βρίσκουν ἀνταπόκριση.

"Αὐτή ἡ δουλειά δίχως ποίηση, αὐτή ἡ δουλειά δίχως σκέψη" ^{για καποῦ.}

"Ὅλα γυρμερίζονται στό ἔργο κι' ὅμως εἶναι διάχυτη μέσα στίς ἴνες τῶν "Τριῶν ἀδελφῶν" μιὰ ^{ἐπιφάνεια} ~~ἀσπρή~~ ἐλπίδα.

Ἀξιζει νά παραθέσουμε ἕνα κομμάτι ἀπό τίς "Τρεῖς ἀδελφές", γιά νά προβάλλει ὁ προφητικός του λόγος σέ κείνα τά πρῶτα - πρῶτα χρόνια τοῦ αἰῶνα μας.

Λέει ἕνας ἀπό τοὺς ἥρωες, ὁ συνταγματάρχης Βερσίλιν, ἐνῶ ἀναλογίζεται μέ μιὰ φιλοσοφική διάθεση τή ζωή.

— Πῶς νά στό πῶ; Μοῦ φαίνεται πῶς λίγο-λίγο τό κάθε τι πάνω στήν γῆ εἶναι προορισμένο νάλλάξει καί πῶς ἀρχίνησε κι' ὅλας νάλλάζει μπροστά στά μάτια μας.

Σέ διακόσια, τριακόσια χρόνια ἢ καί σέ χίλια - δέν χρειάζεται νά τό ὀρίσουμε μέ ἀκρίβεια - μιὰ νέα ζωή θά γεννηθεῖ, μιὰ ζωή εὐτυχισμένη. Ἐμεῖς βέβαια δέν θάχουμε μερίδιο, μά γιά τούτη τή ζωή ζοῦμε σήμερα, γι' αὐτή δουλεύουμε καί μ' ὄλο πού πονᾶμε, τήν πλάθουμε κι' αὐτό εἶναι ὁ μοναδικός σκοπός τῆς ζωῆς μας ἀκόμα καί τῆς εὐτυχίας μας."

Καί πῶς πέρα στό τέλος τοῦ ἔργου ἡ Ἰρίνα, μιὰ ἀπό τίς τρεῖς ἀδελφές ἀποφραίνοντας τό κεφάλι στό στήθος τῆς ἄλλης ἀδελφῆς, τῆς "Ὀλγας, ἐπαναλαμβάνει:

"Θαρθεῖ μιὰ μέρα, πού ὅλοι μας θά μάθουμε γιὰτί γίνονται ὅλ' αὐτά,

γιατί υπάρχουνε όλ' αυτά τὰ βάσανα, θά λείπει πιά κάθε μυστήριο... στό άναμεταξύ πρέπει νά ζοῦμε... πρέπει νά δουλεύουμε, μονάχα νά δουλεύουμε. Αὔριο θά φύγω μονάχη μου, θά πάω νά διδάξω στό σχολείο καί θά δώσω όλάνερη τή ζωή μου σέ κείνους, πού ἴσως μ' ἔχουν άνάγη. Εἶναι τώρα φθινόπωρο, σέ λίγο θαρθεῖ ὁ χειμώνας, τό χιόνι θά σαβανώσει τό καθετί κι' ἐγώ θά δουλεύω, θά δουλεύω,....

Κι' ὁ "Ολγα άπαντᾷ.

" Ἡ μουσική εἶναι τόσο χαρούμενη, ἔχει τόσο μπῆλο, πού νιώθεις βαθειά τόν πόθο νά ζήσεις. "Αχ θεέ μου, ὁ καιρός θά κυλήσει καί θά φύγουμε γιά πάντα, θά μάς ξεχάσουν, θά ξεχάσουν τό πρόσωπο μας, τή φωνή μας, δέν θά θυμοῦνται πιά ἄν εἴμαστε πολλοί ἢ λίγοι, μά γιά ὅσους θά ζήσουν ὕστερα ἀπό μάς, οἱ πόνοι μας θά μεταμορφωθοῦνε σέ χαρά, ἡ εὐτυχία καί ἡ εἰρήνη θά βασιλέψουνε πάνω στή γῆ, καί γιά μάς πού ζοῦμε τώρα θά ποῦνε τότε κανένα καλό λόγο καί θά μάς εὐλογᾶνε. "Ω άγαπημένες μου ἀδελφοῦλες, ἡ ζωή δέν τέλειωσε ακόμα, θά ζήσουμε. Ἡ μουσική εἶναι τόσο χαρούμενη, τόσο ζωηρή, θαρρεῖς πώς ἔφτασε ἡ στιγμή νά μάθουμε γιατί ζοῦμε, γιατί βασανιζόμαστε.... "Αν μπορούσαμε νά μάθουμε, ἄν μπροῦσαμε νά μάθουμε,...

Ὁ Α.Τ. δέν ἔζησε πολύ. Πέθανε τό 1904, σέ ἡλικία μόλις 44 χρόνων, στό ἀπόγειο τῆς δημιουργίας του.

Τό τελευταῖο του ἔργο ὑπῆρξε ὁ "Βυσσινόκηπος" ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ἴδια πάλι νότα τοῦ συντερισμοῦ τῶν δακρύων μέ τό γέλιο, τῆς ἀπελπισίας μέ τήν ἐλπίδα.

Τό ἔργο αὐτό εἶναι ἕνα συμβολικός ἀποχαιρετισμός πρὸς τή Ρωσία τοῦ χθές, πρὸς ὅτι εἶναι καταδικασμένο νά πεθάνει.

Κι' ἐδῶ ὁ μέγας τεχνίτης τοῦ λόγου κατορθώνει νά προβάλει τό καθολικό μέσα ἀπό τό μερικό.

"Στή ζωή - γράφει κάπου ἄλλοῦ ὁ Α.Τ. - μπερδεύεται τό βαθύ μέ τό ρηχό, τό μεγάλο μέ τό τιποτένιο, τό τραγικό μέ τό γελοῖο, ἡ ὁμορφιά δέ ἐπιτυγχάνεται μέ τήν ἀπλότητα".

Αὐτές οἱ φιλοσοφικές - αἰσθητικές ἀντιλήψεις βοήθησαν τόν Ἄντων Πάβλοβιτς Τσέχωφ νά δημιουργήσει ἕνα ἔργο βαθειά ἀληθινό, βαθειά ἀνθρώπινο, βαθειά ὡραῖο. Χωρίς στόμφο καί φηλές δραματικές νότες μίλησε ὁ

Α.Τ. για τὰ πιο μεγάλα δράματα, πού συγκλονίζουν τις ψυχές τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, πού ζοῦν καί αγωνιοῦν μέσα σ' ἕνα κόσμο πού φθείρεται.

Γι' αὐτό δέν εἶναι τυχαίον, πού ὁ Α.Τ. εἶχε καί ἐξακολουθεῖ νά ἔχει τέτοια κολοσσιαία ἐπίδραση στίς μέρες ~~μικτές~~ φορτισμέν~~ες~~ με τόσο δραματικότητά.

Ὁ μικρός ἄνθρωπος, πού συνθλίβεται μέσα στίς τανάλιες μιᾶς ἀδυσώπητης κοινωνίας, τὰ μικρά ὄνειρα, πού σβύνουν πρωτοῦ φτερουγίσουν, ἡ ἄμορφη στήν ψυχὴ τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, ὅλα αὐτά εἶναι θέματα πού συγκινοῦν ὅλους ἐκείνους πού ζοῦν μέσα σέ μιὰ κοινωνία ὅπου νόμοι ἀνελέητοι σπρώχνουν ~~καταπάνω~~ ^{συνέχως καὶ περιεσφιγμένους ἀνθρώπους} πρὸς τὴν ἐξαθλίωση καί τὴν καταστροφή.

~~Ὁ Τσεχὼφ ἔγραψε τὴν ρωσικὴν δὲν εἶπε ἐκεῖ ὅπου τὴν ἔγραψε ὁ ἄνθρωπος Πάβλοβιτς~~
~~Ποσχωφ καὶ ὅτε καὶ χρειάστηκαν 300, 1000 χρόνια γιὰ νὰ ἀλλάξει ἕνα~~
~~ὄνειρο τῶν ἡρώων τῶν "Τριῶν ἀδελφῶν."~~

Ἐνα μόλις χρόνο ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἄντων Πάβλοβιτς ~~ὁ νεαρό~~
~~Ρωσὸν ὁ προλεταριάτο πραγματοποιεῖ τὴν πρώτη μεγάλη γενικὴ δοκιμὴ~~
~~ἰστορικῆς Σοσιαλιστικῆς Ἐπανάστασης.~~

~~Τὸν ἴδιον ἐκεῖνο χρόνο τῆς πρώτης ἐπανάστασης, ἀπὸ 1905,~~ καί δυὸ μόνο χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ "Βυρσινόνικο", ἀντήχησε βροντερὰ καί τὸ γιομάτο φλόγα ἐπαναστατικὸ κήρυγμα τοῦ Μάξιμ Γκόρνυ. Βγήκε ἡ "Μάνα" τὸ μυθιστόρημα πού ὑπῆρξε γιὰ πολλοὺς τὸ ἀλφάβητο τῆς προλεταριατικῆς ἐπανάστασης.

Ἐκεῖ ὁ Γκόρνυ καθαρά με σαφήνεια καί καταπληκτικὴ ἀκρίβεια, τοποθετεῖ τὸ ὅλο θέμα τοῦ ἐρχομοῦ τῆς καινούριας ζωῆς στὰ χέρια τῶν καταπιεζομένων, στήν ἀνειρήνευτη πᾶλη τους. Εἶναι φανερό πὺς ὁ Γκόρνυ βρίσκεται ἕνα ἀδύμη βῆμα πρὸς πέρα ἀπὸ τὸν Τσεχὼφ, πού ἔβλεπε τὸ μέλλο θαμπό καί ἀπροσδιόριστο.

Αὐτὸ φυσικὰ καθόλου δέν μειώνει τὸν ρόλο τοῦ Τσεχωφικοῦ ἔργου, πού ὑπῆρξε γέννημα καί θρέμμα μιᾶς συγκεκριμένης ἱστορικῆς ἐποχῆς καί πού ἀπὸ τῆς πλευρᾶς του κατάφερε καὶ αὐτὸ πλήγματα ἐναντία στήν τσαρική ἀπολυταρχία καί ἔδωσε στοὺς ἀνθρώπους πίστη γιὰ ὅτι ἀξιο καί ὠραίο ὑπάρχει στήν ψυχὴ τους.